

เพลงเรือแหลมโพธิ์

บทเพลงแห่งความสามัคคี

กลุ่มศูนย์ปัญหาท้องถิ่นกับการสร้างสรรค์
ความรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง

“ผมมีความคิดว่าเราจะทำยังไงให้เพลงเรือกลับมา หรือให้มันมีอยู่ต่อไป
ให้คนที่มาแหลมโพธิ์ได้เห็นวัฒนธรรมนี้ ก็เลยเอาตัวเองเข้าไปทำกิจกรรม
ในวันลาภพระ เข้าไปร้องเพลงให้มีบรรยากาศแบบเดิมๆ...ทำบรรยากาศให้เหมือน
ตอนที่เราเป็นเด็ก...ซึ่งก็ทำมาเรื่อย ๆ จนถึงตอนนี้ ”

หลังจากที่ **กรรทีมา ชาวตะ** หรือ “**พีเก้**” พี่เลี้ยงจากสงขลาฟอรั่มเข้าไป
ประชาสัมพันธ์โครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลาผ่านอาจารย์ที่ปรึกษา ทำให้
อนูรัตน์ แยมสุวรรณ หรือ “**นู**” นักศึกษาชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นประธานศูนย์ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นกับการสร้างสรรค์ความรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง มหาวิทยาลัยทักษิณ
เห็นว่าโครงการดังกล่าวน่าสนใจ เพราะเป็นโครงการที่เปิดโอกาสให้นักศึกษา
นำทักษะความรู้และความสามารถจากชั้นเรียนไปพัฒนาชุมชน ขณะเดียวกัน
โครงการดังกล่าวจะทำให้น้อง ๆ ในชมรมได้เรียนรู้สถานการณ์ปัญหาจาก
ของจริง จึงคิดว่า “**ไม่มีเหตุผลอะไรที่จะไม่เข้าร่วมโครงการนี้**”

“ผมคิดไว้นานแล้วว่าอยากจะทำโครงการสักโครงการหนึ่ง แต่ไม่รู้จะเริ่ม
ยังไง พอดีพีเก้เข้ามาแนะนำโครงการก็เลยเข้าร่วม เพราะเห็นเป็นโอกาสดีที่จะ
ทำให้พวกเราได้เรียนรู้ ได้ทำงานจริงกับชุมชน” นูที่นอกจากจะมีตำแหน่งเป็น
ประธานศูนย์แล้วยังมีตำแหน่งประธานสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ เล่าถึงเหตุผลที่เข้าร่วมโครงการกับสงขลาฟอรั่ม

เมื่อมีใจ...ต้องมีใจภัย

เมื่อใจพร้อม...สิ่งที่ต้องดำเนินงานต่อคือ “**ค้นหาประเด็น**” หรือ “**ใจภัย**”
หัวข้อที่จะนำมาเขียนเป็นโครงการ แต่งานนี้เป็นงานเชิงวัฒนธรรม เพื่อนร่วมทีม
ควรเป็นกลุ่มคนที่ “**รัก**” และอยากสืบสานวัฒนธรรมของปู่ย่าตายายด้วยความ
จริงจัง **นู**ในฐานะแกนนำจึงจำเป็นต้องเฟ้นหาตัวบุคคลที่ให้ความสำคัญและ
ต้องการเรียนรู้งานด้านวัฒนธรรมจริงๆ

“ การสรรหาคณะทำงาน
ต้องพิจารณาสรรหาบุคคล
ที่มีจิตอาสาและอยากมา
ทำงานกับเรา เพื่อให้บรรลุ
วัตถุประสงค์ของโครงการ ”

“ผมแบ่งการทำงานออกเป็น 3 ช่วง ช่วงแรกคือช่วงของการเตรียมการ ทั้งการสรรหาคณะทำงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพิจารณาสรรหาบุคคลที่มีจิตอาสาและอยากมาทำงานกับเราเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ เมื่อได้ทีมก็จะเป็นเรื่องการหาประเด็น จากนั้นก็เป็นเรื่องของการดำเนินงานหรือทำกิจกรรม และเนื่องจากเป็นงานใหม่ จึงต้องเข้าไปสืบค้นข้อมูลดูว่า มีวัฒนธรรมหรือประเพณีอะไรบ้างของชาวสงขลาที่กำลังจะสูญหายไป”

ทำให้พบเรื่องราวเกี่ยวกับ “เพลงเรือแหลมโพธิ์” ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับคนสงขลามาช้านาน และกำลังจะสูญหายไปเพราะขาดคนสืบทอด... เพราะรู้ว่าเพลงเรือที่ชาวบ้านในชุมชนแหลมโพธิ์ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาที่เคยร่วมร้อง เล่น และเต้นตามจังหวะดนตรีประกอบการพายเรือในประเพณีชักพระที่จัดขึ้นทุกปีหลังการเก็บเกี่ยวกำลังถูกเพลงแนวใหม่รุกไล่จนแทบไม่เหลือให้ได้ยินอีกแล้วในชุมชน ทำให้นักศึกษาสาขาวิชาเอกสังคมศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ 5 คน จากมหาวิทยาลัยทักษิณ ประกอบด้วย อนุรัตน์ แยมสุวรรณ หรือ “นู” สาวิตรี ขาวมัน หรือ “ปรางค์” จันจิรา รสเกิด หรือ “กุ่ม” ปรีชญ์ แก้วชุม หรือ “เจ” และทิวพร ส่งศรี หรือ “เมย์” ตัดสินใจทำโครงการนี้ด้วยหวังว่าจะใช้ความรู้ความสามารถด้านสังคมศึกษาที่มีอยู่พลิกฟื้นความงดงามของประเพณีเพลงเรือแหลมโพธิ์ให้กลับมาอีกครั้ง

เพลงเรือแหลมโพธิ์...บทเพลงแห่ง ความสามัคคี

“เพลงเรือแหลมโพธิ์” เป็นเพลงพื้นบ้านที่มีลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวแหลมโพธิ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความงดงามของภาษาและท่วงทำนองของเพลงเรือถือเป็นเอกลักษณ์หนึ่งเดียวแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ครูหิรัญ เกถวิไล ปราชญ์ชาวบ้านแหลมโพธิ์ เล่าถึงประวัติความเป็นมาของเพลงเรือแหลมโพธิ์ว่า เป็นการละเล่นที่อยู่คู่กับประเพณีลากพระ อันเป็นงานบุญสำคัญที่จัดขึ้นในวันออกพรรษา แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี

“ต้นกำเนิดของเพลงเรือคือการที่แต่ละคนต้องพายเรือมาที่หาดแหลมโพธิ์ และเมื่อพายเรือนาน ๆ ก็จะมีอาการเมื่อยล้า ก็เลยคิดว่าควรจะเปล่งเสียงอะไรสักอย่างให้พร้อมเพรียงกัน เพื่อจะได้เกิดความเพลิดเพลิน เพราะพายกันมามากกว่า 10 กิโลเมตรแล้ว” ครูหิรัญเล่าถึงต้นกำเนิดของเพลงเรือที่การร้องแต่ละเพลงจะมีคนต้นเสียง และมีคนร้องรับต่อกันเป็นทอด ๆ กันไป

ครูหิรัญยังบอกอีกว่า คนแหลมโพธิ์ผูกพันกับเพลงเรือมาตั้งแต่อดีต แต่ความผูกพันเริ่มจางหายไปเมื่อตอนที่คนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญ เห็นว่าเพลงลูกทุ่ง เพลงฝรั่ง เพลงสตริง ดีกว่า

“ผมมีความคิดว่าเราจะทำยังไงให้เพลงเรือกลับมา หรือให้มีอยู่ต่อไป ให้คนที่มาแหลมโพธิ์เห็นวัฒนธรรมนี้ ก็เลยเอาตัวเองเข้าไปทำกิจกรรมในวันลากพระ เข้าไปร้องเพลงให้มีบรรยากาศแบบเดิม ๆ ทำตัวตลกขบขัน ทำบรรยากาศให้เหมือนตอนที่เราเป็นเด็ก...ซึ่งก็ทำมาเรื่อย ๆ จนถึงตอนนี้”

และนอกจากครูหิรัญจะใช้ตัวเองเป็นสื่อกลางในการอนุรักษ์เพลงเรือแล้ว ครูยังเปิด ชุมชนเรือแหลมโพธิ์ ในโรงเรียน โดยเปิดรับสมัครเด็ก ๆ ที่สนใจ

“แต่ก็ไม่มีเด็ก ๆ มาสมัคร ไม่รู้เป็นเพราะอะไร” ครูหิรัญกล่าวพลางถอนหายใจ

ปรับทัศนคติ...ปรับการทำงาน

จากเรื่องราวที่ครูหิรัญบอก ทีมน้อง ๆ จากมหาวิทยาลัยทักษิณจึงเกิดแนวคิดที่จะสืบสานและอนุรักษ์ผ่าน “หลักสูตรท้องถิ่น” ของโรงเรียน

“ตั้งใจทำตรงนี้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เด็กรุ่นหลังได้เรียนรู้เพลงเรือแหลมโพธิ์ เลยไปประสานงานกับโรงเรียนและครูหิรัญ พ่อติแม่ของครูหิรัญก็เป็นครูเพลงด้วย แล้วครูเองก็มีชุมชนเพลงเรือแหลมโพธิ์อยู่ในโรงเรียน แต่ลักษณะของชุมชนคือไม่มีหลักสูตรแน่นอนตายตัว เราเลยหยิบประเด็นตรงนี้มาทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น” นูบอกเล่าที่มาที่ไป

แต่หลักสูตรท้องถิ่น...ไม่ง่ายอย่างที่คิด

เพราะ “การนำเดี่ยว” ของนูซึ่งเป็นพี่ใหญ่ในทีม และมักจะสั่งการให้น้อง ๆ ทำในสิ่งที่ตัวเอง “คิดว่า” น่าจะได้ผล ผสมกับการ “ไม่รู้” กระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จึงทำให้งานไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่กำหนดไว้

ที่เก้ในฐานะพี่เลี้ยงจากสงขลาฟอรั่มเห็นว่า ผ่านไปครึ่งทางแล้ว การทำโครงการยังไม่คืบหน้าเท่าที่ควร จึงเข้าไปพูดคุยและชวนน้อง ๆ ถอดบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา

“ตอนแรกที่ปล่อยน้องลงไปทำกันสะเปะสะปะมาก เพราะน้องไม่รู้ว่าหลักสูตรท้องถิ่นคืออะไร ไม่รู้กระบวนการจัดทำ เมื่อบวกกับนูที่เป็นแกนนำและเป็นรุ่นพี่ที่น้อง ๆ ต้องเชื่อฟัง กระบวนการแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่มจึงไม่เกิด น้อง ๆ ในทีมมักคิดว่าความคิดของพี่นูดีที่สุด พี่นูให้ทำอะไรก็ทำ”

และจากคำถามของพี่เก้ “จะทำหลักสูตรท้องถิ่นเรามีความรู้หรือเปล่า และตัวหลักสูตรท้องถิ่นต้องทำอะไร” ทำให้น้อง ๆ ต้องกลับไปทบทวนเป้าหมายกันอีกรอบ ค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม โดยเฉพาะกระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งการลงพื้นที่พูดคุยกับชุมชน และหารืออาจารย์ที่ปรึกษา

ซึ่งก็สอดคล้องกับสิ่งที่ อาจารย์มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ อาจารย์ที่ปรึกษามองเห็นคือ หลังจากที่พี่เก้มาชวนคุยก็เห็นความเปลี่ยนแปลงชัดว่า นูเปิดโอกาสให้น้องได้พูดได้คุยมากขึ้น และนูก็ฟังน้องมากขึ้นกว่าแต่ก่อนเช่นกัน ส่วนเรื่องการทำหลักสูตรท้องถิ่นก็เริ่มมีการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษามากขึ้น

งานสำเร็จเพราะ “พลังกันนำ”

เมื่อแกนนำงานลั่นมือ ทางออกคือทุกคนในทีมต้องสามารถลุกขึ้นมาเป็นผู้นำแทนกันได้ เจหนึ่งในทีมที่มีความรู้เรื่องเพลงเรือแหลมโพธิ์มากที่สุด จึงเข้ามาช่วยดูแลเรื่องการจัดทำหลักสูตร โดยมีปรารภและเมย์เป็นกองหนุน

หลังปรับบทบาทกันใหม่ งานก็เข้าที่เข้าทางมากขึ้น ทีมน้อง ๆ ลงพื้นที่ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเพลงเรือแหลมโพธิ์อย่างจริงจังทุกขั้นตอนกับครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อรวบรวมวิเคราะห์ และสรุปข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงเริ่มประชาสัมพันธ์กิจกรรมเพื่อเปิดรับสมัครเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมค่ายอบรม “รัฐรักษ์เพลงเรือแหลมโพธิ์”

ซึ่งในระหว่างการอบรม น้อง ๆ จะรวบรวมองค์ความรู้จากครูภูมิปัญญา ผ่านเครื่องมือ “การจัดการความรู้” โดยไม่ลืมนำ “ศาสตร์การสอน” อันเป็นทฤษฎีที่ร่ำเรียนมาประยุกต์ใช้ในการทำกิจกรรมด้วย

“ในการทำหลักสูตรท้องถิ่น เราได้ประสานผู้รู้ และผู้ที่เกี่ยวข้องมาให้ความเห็นและแสดงทัศนะ หรือแม้แต่ในระหว่างการอบรม เราก็เชิญนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลคูเต่าซึ่งเป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่ที่มีความรู้เรื่องเพลงเรือแหลมโพธิ์ และรู้เรื่องคนในชุมชนดีมาให้ความรู้ รวมทั้งยังมีคุณยายมาลี เกาถวิล ซึ่งเป็นแม่เพลงคนสำคัญในชุมชนมาเป็นวิทยากรสำคัญในการจัดทำตัวหลักสูตร”

หลังจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเสร็จ น้อง ๆ ได้นำหลักสูตรดังกล่าวส่งให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตรวจสอบพร้อมทั้งรับรองว่าหลักสูตรที่สร้างขึ้นได้มาตรฐาน และสามารถนำไปสอนได้ปีการศึกษา 2556

“ภูมิใจมากครับ...ตอนแรกก็ไม่คิดว่าจะทำได้” นุบออกด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม

จนถึงวันนี้ โรงเรียนคูเต่าวิทยาได้เปิดสอนวิชาแหลมโพธิ์ศึกษา ซึ่งมี 4 สาระการเรียนรู้ คือ 1. ภูมิศาสตร์คูเต่า 2. ประวัติศาสตร์ 3. วัฒนธรรมเพลงเรือแหลมโพธิ์ และ 4. บุคคลสำคัญครูเพลงเรือแหลมโพธิ์ ซึ่งหลักสูตรทั้งหมดผ่านการระดมความเห็นและตรวจสอบในเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องการทำให้หลักสูตรท้องถิ่น “แหลมโพธิ์ศึกษา” ของชาวบ้านแหลมโพธิ์ ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรดังกล่าวเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนและโรงเรียนอย่างแท้จริง

“ถือเป็นความโชคดีที่น้อง ๆ กลุ่มนี้เอาเพลงเรือมาทำกิจกรรมตรงนี้ อย่างน้อย ๆ เพลงเรือที่กำลังจะสูญหายไป ก็ฟื้นกลับมาอีกครั้ง ที่สำคัญคือได้เผยแพร่ในวงที่กว้างขึ้นนั่นคือในแวดวงการศึกษา ทำให้คนที่ไม่มีโอกาสได้รู้มากขึ้น ถือเป็นโครงการดี ๆ ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและเยาวชนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก” ครูหิรัญกล่าวอย่างภาคภูมิใจ

“ถือเป็นความโชคดีที่น้อง ๆ กลุ่มนี้เอาเพลงเรือมาทำกิจกรรมตรงนี้ อย่างน้อย ๆ เพลงเรือที่กำลังจะสูญหายไป ก็ฟื้นกลับมาอีกครั้ง ที่สำคัญคือได้เผยแพร่ในวงที่กว้างขึ้นนั่นคือในแวดวงการศึกษา ทำให้คนที่ไม่มีโอกาสได้รู้มากขึ้น ถือเป็นโครงการดี ๆ ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและเยาวชนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก”

ได้มากกว่าหลักสูตร... ได้มากกว่าเพลงเรือ

ครูหิรัญยังบอกอีกว่า ดีใจและชื่นชมน้อง ๆ ที่เข้ามาช่วยกันทำฝันให้เป็นจริง แม้ส่วนใหญ่จะไม่ได้เป็นคนแหลมโพธิ์ก็ตาม

“หลัง ๆ นี้เวลาไปพูดตามเวทีต่าง ๆ ก็จะชื่นชมตลอดว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณชุดนี้เขาเก่ง แม้เขาจะไม่ใช่คนบ้านเรา แต่เขายังพร้อมที่จะช่วย พร้อมทั้งจะอนุรักษ์ และพร้อมที่จะฟื้นฟูสิ่งดี ๆ ของชุมชนแหลมโพธิ์ให้กลับคืนมา”

สำหรับนุบแกนนำมองว่า การทำงานครั้งนี้นอกจากจะได้ทำให้ฝันของครูหิรัญเป็นจริงในแง่ของการร่วมกันฟื้นฟูเพลงเรือแล้ว ความรู้และทักษะที่ทีมได้รับคือการทำงานแบบมีส่วนร่วมหรือการทำงานร่วมกับองค์กรภาครัฐ ชาวบ้าน และทีมนักศึกษา

“ถ้าเราไม่ลงมือทำ เราก็คงไม่รู้ว่าจะจริง ๆ แล้วการทำงานต้องทำร่วมกันหลายฝ่าย ที่น่าทึ่งก็คือเรามีเยาวชนแกนนำจำนวน 15 คน ที่เป็นพ่อเพลง แม่เพลง สามารถออกไปร่วมแสดงความสามารถเพื่อเผยแพร่เพลงเรือแหลมโพธิ์ได้ และในส่วนตัวผมทำให้รู้ว่าการรับฟังความเห็นคนอื่นหรือสมาชิกในทีม ทำให้เราทำงานไม่เหน็ดเหนื่อยมากนัก”

สำหรับปรารภที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลเรื่องการเงิน แม้ไม่เคยทำมาก่อน แต่ก็สามารถทำได้ดี และเมื่อถึงเวลาต้องลุยงานเนื้อหา ปรารภก็สามารถปรับบทบาทลงไปช่วยเพื่อนได้ “แม้แต่ละคนจะมีบทบาทหน้าที่หลักที่ต้องรับผิดชอบ แต่เมื่อถึงเวลาทำงานกันจริง ๆ ทุกคนก็ต้องสามารถปรับบทบาทลงไปช่วยเพื่อนได้ เพราะถ้าไม่ช่วยกัน งานคงไม่เสร็จ”

ปรารภก็ยังบอกด้วยว่า โครงการนี้ทำให้เธอเป็นคนกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เธอรู้สึกว่าการที่เธอได้รับผิดชอบต่อสิ่งที่ทำให้ออกมาสู่สาธารณะ ทำให้ต้องกล้าทุกอย่างเพื่อให้สิ่งที่รับผิดชอบประสบความสำเร็จ และทำสิ่งที่สังเกตจะเห็นว่า แกนนำทุกคนเห็นความสำคัญของตนเองมากขึ้น เพราะโครงการนี้เป็น

โครงการแรกที่ไม่ต้องรอคำสั่งจากเพื่อนอย่างเดียว ทำให้ทุกคนมีความรับผิดชอบ เพราะถ้าไม่ทำโครงการนี้ก็ไม่สำเร็จ

ส่วนเจซึ่งทำหน้าที่บันทึกภาพ และรายงานผลการดำเนินงานผ่าน website มองว่า หน้าที่ตั้งกล่าวจะทำให้ผู้คนเห็นความเคลื่อนไหวของทีม

และเจตอบว่า งานนี้ทำให้เธอรู้จักแบ่งเวลามากขึ้น เพราะต้องทำหน้าที่หลายอย่างในเวลาเดียวกัน เช่น เรียนเป็นคณะกรรมการนักศึกษา และทำโครงการด้วย ซึ่งถ้าไม่จัดระบบงาน ไม่แบ่งเวลาให้ดี คงทำให้สิ่งที่ทำเสียทั้งหมด

“ยิ่งให้..ยิ่งได้” น่าจะเป็นคำกล่าวที่เหมาะสมกับทีมนี้ เพราะการให้กำลังกาย กำลังใจ กำลังสมอง กำลังความคิด และสติปัญญา นอกจากจะได้ “บทเพลง” และความสุขกลับคืนสู่ชุมชนแหลมโพธิ์แล้ว กิจกรรมของน้อง ๆ ยังส่งผลในแง่ของการคงอยู่ของเพลงพื้นบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย

ขณะเดียวกัน เนื้อหาที่แทรกอยู่ในบทเพลง ทั้งเรื่องเกี่ยวกับยาเสพติด เรื่องการอนุรักษ์ การทิ้งขยะ การแต่งกาย ยังช่วยกระตุ้นให้เด็กรุ่นใหม่ในชุมชนหันมาใส่ใจเรื่องราวเหล่านั้นได้อีกทางหนึ่ง

มหาวิทยาลัยทักษิณ กลุ่มศูนย์ปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างสรรค์ ความรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง โครงการรัฐรักษ์ สืบสาน เพลงเรือแหลมโพธิ์

นายอนุรัตน์ แยมสุวรรณ
นางสาวสาวิตรี ขาวมัน
นางสาวจินจิรา รสเกิด
นายปรีชญ์ แก้วชุม
นางสาวทิวพร ส่งศรี
ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ